

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
Навчально-науковий інститут психології та соціальної роботи
Кафедра загальної, вікової та соціальної психології

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «магістр»

на тему

«СОЦІАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ МОЛОДІ ПРО СПОРТ»

Виконав:

магістрант II курсу, 61 групи

053 Психологія

Кирієнко Федір Васильович

Науковий керівник:

доктор психологічних наук,

доцент Дроздов О.Ю.

Захищено з оцінкою _____

Голова ЕК:

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Чернігів, 2023

Студент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри

загальної, вікової та соціальної психології

протокол № _____ від « _____ » _____ 2023 року.

Студент (ка) допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____ О.Ю.Дроздов

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО СПОРТ	
1.1. Аналіз феноменів соціальних уявлень та стереотипів.....	6
1.2. Соціальні уявлення та стереотипи про спорт та спортсменів	14
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ МОЛОДІ ПРО СПОРТ	
2.1. Методика та процедура дослідження.....	20
2.2. Отримані результати та їхній аналіз.....	21
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	38
ДОДАТКИ.....	42

ВСТУП

Актуальність теми полягає у вивченні соціальних уявлення, стереотипи про нього – їх слід вивчати, щоб розуміти, як функціонує масова свідомість (зокрема молоді); щоб мотивувати молодь займатися спортом, треба знати, що вона думає про спорт в цілому та різні види спорту зокрема; соціальні уявлення про спорт можуть бути пов'язані з уявленнями про здоровий спосіб життя, про стан вітчизняного спорту, про інтелектуально-культурну складову спортсменів, про інформованість у сфері спорту, про відомих міжнародних та вітчизняних спортсменів, як приклади, маяки, на котрих молодь хоче рівнятись та обирає, як цільову мету у житті.

Мета дослідження – виявити особливості уявлень вітчизняної молоді про спорт.

Об'єкт дослідження – соціальні уявлення про спорт.

Предмет дослідження – статева специфіка соціальних уявлень студентської молоді про спорт та спортсменів.

Завдання дослідження: 1) проведення теоретичного аналізу феномена соціальні уявлення та стереотипи; 2) проведення теоретичного аналізу досліджень інших науковців, що стосуються соціальних уявлень та стереотипів про спорт; 3) підготовка та проведення емпіричного дослідження соціальних уявлень молоді про спорт; 4) проведення математико-статистичного та якісного аналізу отриманих результатів; 5) формулювання висновків.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Теоретичну основу дослідження складає теорія соціальних уявлень С.Московичі та його послідовників (Жан-Клод Абрік, Деніз Жоделе) ,а також концепція соціальних стереотипів (У. Ліппман).

Використані методи. У нашому дослідженні було використано комплекс теоретичних (аналіз наукових джерел, порівняння, узагальнення тощо), емпіричних (анкетування, контент-аналіз) та математико-статистичних (частотний аналіз) методів.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (29 найменувань) і додатку. Повний обсяг магістерської роботи складає 42 сторінки. Робота містить 13 таблиць.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО СПОРТ

1.1. Аналіз феноменів соціальних уявлень та стереотипів

Обґрунтування теорії соціальних уявлень на початку 1960-х років стало дороговказом для соціальної психології на її шляху виходу з кризи, спричиненої дедалі більш відчутним домінуванням американської дослідницької традиції.

С. Московічі (1925-2014) – один з лідерів європейської соціальної психології, один з тих, хто створив нову європейську психологію, звільнивши її від гегемонії американської соціальної психології. Вирішальну роль у створенні основи нового підходу відіграло обґрунтування ним, можливо, найвідомішої теорії «соціальних уявлень».[20].

С. Московічі вважав, що призначення теорії соціальних уявлень полягає в аналізі сучасних соціальних проблем, що турбують людей у повсякденному житті. Досліджувані процеси повинні розглядатися не лише на рівні окремого індивіда, але у соціальному контексті [4]. Соціальні уявлення, на думку С. Московічі, це соціально-психологічний феномен, який поєднує майже всі види пізнання, та об'єднує образи, думки, ідеї і набутими знаннями, які люди використовують між собою в певному колективі. Соціальні уявлення люди розглядають, як набір переконань, пояснень і понять, з якими люди стикаються у повсякденному житті, коли вони спілкуються один з одним. С. Московічі говорив, що зараз ми можемо порівнювати соціальні уявлення з міфами та різноманітними традиційними віруваннями, він запропонував відноситись до них, як до однієї із версій здорового глузду. Вчений коментував, що їхній напрямок зорієнтований на тому, про що думають люди, як формують власну реальність та на важливі

точки зору їхнього мислення. Соціальні уявлення для С. Москвичі – специфічний спосіб розуміння та комунікації, все це будує нашу реальність і здоровий глузд [4, 9, 28]. Жан-Клод Абрі у визначенні соціального уявлення наголосив на його змісті та зумовленості низкою обставин, а саме він говорив про уявлення, що це одночасне поєднання усього: думок, установок, вірувань і інформації, які відносяться до об'єкта чи ситуації. Дені Моделює, визначаючи соціальне уявлення, звернулась до його характеристик. Вона охарактеризувала соціальним уявленням, як модальні знання, які направлені на розуміння та осмислення соціального, матеріального та ідеального (духовного) середовища, а також вони мають унікальні характеристики у сфері побудови розумових операцій, логіки та змісту. [18]

Соціальні уявлення (соціогінез) – це процес, за допомогою якого виробляються і трансформуються уявлення в різних соціальних групах. По суті, тут йдеться про історичний вимір уявлень. Згодом відбуваються трансформації, які стосуються об'єкта уявлення, самої групи. Уявлення індивідуальні (онтогенез) – процес, за допомогою якого індивід реконструює уявлення та виробляє соціальну ідентичність. Індивіди народжуються в соціальному світі, в суспільстві, що «думає» відповідно, вони засвоюють уявлення, що існують у цьому світі [4].

Функціями соціального уявлення, як правило, слідуючи традиціям С. Московичі, вважають наступні:

1. Функція інструменту пізнання соціального світу, їх призначенням є спочатку описання, потім класифікація, і нарешті – пояснення.
2. Друга функція – функція опосередкування поведінки. Соціальне уявлення бере участь у процесах формування поведінки та орієнтації соціальних комунікацій. Воно є способом регуляції поведінки – сприяє спрямуванню комунікації в групі, позначенню цінностей, що регулюють поведінку.

3. Соціальне уявлення є засобом адаптації тих подій, які відбуваються, до тих подій, які вже були, тобто сприяє збереженню картини світу [11].

Умовно можна було б виділити три основні функції соціального уявлення у суспільному житті: збереження стабільності, стійкості індивідуальної чи групової когнітивної структури; детермінація поведінки і, в кінці, адаптація зовнішніх соціальних фактів, введення в лад духовного життя колективного суб'єкта. Функція підтримки стабільності психологічної життєдіяльності суб'єкта – найважливіша з приписуваних соціальному уявленню: «Зміст, логіка уявлення зміцнюють внутрішню структуру групи чи індивіда, відтворюють і актуалізують її, встановлюючи зовнішні зв'язки» [7, С. 149], – зазначив С. Московичі. Соціальне уявлення як атрибут групової активності у сформованому вигляді виступає емблемою, що узагальнює знаком соціальної спільності, консолідує її та полегшує процес між групової взаємодії. Роль уявлення полягає у цьому випадку у репрезентації групових норм, цінностей перед будь-якими зовнішніми або внутрішніми «збуреннями».

Друга функція соціального уявлення, стверджують французькі автори, у тому, що воно виступає механізмом регуляції поведінки індивідуального і групового суб'єкта. Стосовно цього дослідження вчений К. Херлізш висунув думку, що коли ми починаємо аналізувати соціальні уявлення, це говорить про те, що орієнтація поведінки є однією з головних специфічних функцій. Визначним підсумком теоретичних та експериментальних досліджень стало положення про те, що зв'язок уявлень і поведінки не є односпрямованим і поведінкові акти сприяють породженню нових уявлень. Репрезентуючи соціальне оточення у внутрішньому світі суб'єкта, уявлення є своєрідною проміжною ланкою в системі зовнішніх стимулів та поведінкових відповідей. Коли суб'єкт реагує на щось, він обов'язково пригадує свій перцептивний досвід, йде процес актуалізації з досвіду, і, як наслідок стимул та відповідь будуються одночасно. Взагалі відповідь не є реакцією на стимул, а його

предтеча. Дякуючи уявленням, стимул у певному сенсі спричинений відповіддю. З цього приводу С. Московичі стверджував, що ця парадоксальна на перший погляд інверсія класичної формули біхевіоризму повністю вписується в систему міркувань когнітивістського штибу про природу психічної активності суб'єкта, тобто кожний стимул, кожна частка оточення, кожне враження соціально відтворюванні, і поведінка не є відповіддю на стимул, але відтворюванню цього стимулу. Таким чином, було зроблено спробу зрозуміти поведінку не як пасивну відповідь, що жорстко детермінована у своєму змісті зовнішнім стимулом, а як активну взаємодію з об'єктом. Теза безперечно прогресивна для західної соціальної психології. Необхідно зауважити, що «активна взаємодія» з об'єктом розглядається в рамках концепції, як суб'єктивно-пізнавальне ставлення поза контекстом реальної предметної діяльності.

Третю функцію соціальних уявлень, умовно названу нами адаптивною, теоретики концепції бачили дуалістично. На рівні суспільної системи – це пристосування нової інформації до норм, оцінок, уявлень, що вже склалися в соціальній спільності; на рівні когнітивної організації індивіда – адаптивна перебудова «когнітивного універсаму» суб'єкта з метою зберегти його внутрішню рівновагу. На рівні суспільства загалом перцептивні процеси всебічно досліджувалися С. Московичі, який, за оцінкою Г. Андрєєвої, «справедливо зауважив, що завдання соціальної психології задає саме суспільство, воно диктує їй проблеми» [7, С. 150]. Функція уявлень – це, таким чином, перебудова та адаптація наукових знань відповідно до вимог і дійсності системи соціальних відносин, що склалася. Через таку перебудову наукове знання стає у певному сенсі слова елементом культури, частиною духовного життя тієї чи іншої соціальної групи [7].

Структура соціального уявлення містить три виміри: інформацію, як суму знань про об'єкт, що уявляється, поле уявлення, яке характеризує організацію якісного боку змісту уявлень, настанови стосовно об'єктів

уявлень. Соціальні уявлення задають диспозиції інтерпретацій та очікувань ситуацій взаємодії, що сприймаються людиною, відбивають особливості соціального ставлення їхніх носіїв, впливають на формування стратегій поведінки. Таким чином, особливості соціальних уявлень про зміни можуть стати джерелом опору учасників цим трансформаційним процесам [12].

У літературі з соціальних уявлень пропонують розрізняти три підходи. Розглянемо один з них, запропонований Ж.-К. Абріком, ключовим у якому є поняття структури уявлень, тому він отримав назву структурного. Соціальне уявлення може бути визначене тут як практичний світогляд, який дозволяє людям надати вагу їхній поведінці, осмислювати реальні події через свої відносини між людьми, природою, світом, у такий спосіб визначитися зі своїм місцем у системі відносин та адаптуватися до неї. [4, 23]. Іншими словами, це спосіб бачення того чи іншого аспекту світу, який трансформується у судження та дію [4, 24]. Структура уявлення включає центральне ядро (або центральну систему) та периферичну систему. Ядро є стабільною та стійкою частиною уявлення, пов'язаною з колективною пам'яттю, з історією групи, її цінностями та нормами. Тут розташовуються елементи, які найбільше укорінені у культурі. Основні функції ядра полягають у визначенні структури всього уявлення та надання йому сенсу. Ядро відбиває консенсус усередині групи, відіграє нормотворчу роль, яка виражається безпосередньо в судженнях і діях, у судженнях щодо дій. Стабільність ядра уявлення – це результат процесу об'єктивізації уявлень.

Периферична система конкретизує значення ядра уявлення, виступаючи як сполучна ланка між ядром і тією конкретною ситуацією, у якій виробляється і діє уявлення. Периферична система характеризується варіативністю та мінливістю [4, 23]. За рахунок цієї властивості вона дозволяє уявленню адаптуватися до контексту, що змінюється. Це свого роду «захисна система» ядра уявлення, по суті, – всього уявлення, спирається на

індивідуальну пам'ять. Очевидно, що ядро і периферія знаходяться в ієрархічних відносинах, де чільне місце посідає ядро.

Поняття ядра та периферії були інтегровані представниками гуманітарних та соціальних наук з теорії інформації та кібернетики. Цікавою є аналогія між структурним підходом до вивчення уявлень та динамічною моделлю семіотичної системи Ю. Лотмана [4, 14]. У структурі культури також можна розрізняти ядро та периферію. Ядро – це відносно негнучка і моновалентна освіта, простір семіотичних норм. Периферія – це простір семіотичних практик, він незрозумілий і амбівалентний. Чим більше ми віддаляємося від ядра, тим більша напруга в культурній системі між нормами та периферичними жанрами, що знаходяться в опозиції до цих норм. Маргінальні форми мистецтва можуть вступити в конфлікт з його головним напрямом. Через переговори конфлікт просувається до центру і змінює семіотичну сферу культури, в цьому і полягає культурний динамізм [4, 14].

Ж.-К. Абрік поширив модель на зміни вже наявних уявлень та виокремив три рівні трансформації залежно від того, якою мірою модифікується ядро соціальних уявлень. На рівні поверхневої трансформації змінюються тільки периферичні елементи, на рівні прогресивної трансформації центральне ядро змінюється за рахунок включення нових елементів, але без руйнування тих, що вже існували. На рівні повної модифікації ядро руйнується, і соціальне уявлення організується навколо нових ідей. В цих моделях акцент зроблено на консенсусі думок і водночас недооцінена індивідуальна різноманітність уявлень. Деякі автори вводять у теорію соціальних уявлень процеси соціального впливу, зокрема ідеї про креативний вплив меншості та референтності джерела [1; 11,2,5,10,15,19].

Соціальні уявлення – це більш широке за смисловим навантаженням поняття, що характеризує складність процесу взаємодії індивіда та соціального світу. Соціальні стереотипи та соціальні установки є лише одним із проявів соціальних уявлень, де підкреслюється їхній високий ступінь

стійкості. Соціальним упередженням більшою мірою, ніж соціальним стереотипам, притаманна експресивність. Цінності і норми, які відображено в законах, традиціях, звичаях, є фундаментальною основою соціальних уявлень. Завдяки ціннісно-нормативній сфері суспільства соціальні уявлення набувають своєї неповторності та індивідуальності [5; 17; 19–22].

З того часу, коли відомий американський журналіст та дослідник У. Ліппман практично «відкрив» явище стереотипізації та наявність системи функціонування стереотипів, зокрема соціальних, минуло більше ста років.

Почнемо з того, що мав на увазі У. Ліппманн, говорячи про стереотип як важливий елемент інформаційного контенту, що функціонує в суспільстві. У. Ліппман писав, що найчастіше й найменше помітні процеси впливу саме ті, що будують та підтримують наявність стереотипів. Ми дізнаємось про світ до того, як ми його побачимо. Наше уявлення про більшість речей ми отримуємо до того, як ми у перше зустрінемося з ними. У випадку, якщо наші знання не допомагають нам ясно зрозуміти присутність цих упереджень, тоді саме вони стають головними у процесі сприйняття. На думку У. Ліппманна, стереотипи «являють собою упорядковану, більш чи менш несуперечливу картину світу. У ній зручно розташувалися наші звички, смаки, здібності, задоволення та надії. Стереотипна картина світу може бути неповною, але це картина можливого світу, до якого ми пристосувалися» [8, 26, с. 108].

Починаючи розгляд сутності та специфіки соціальних стереотипів, маємо сказати про їх модальність. Йдеться про те, що із самого початку розгляду соціальних стереотипів у 20-х рр. ХХ ст. найчастіше йшлося про те, що вони віддзеркалювали певні риси свідомості окремих індивідів (а іноді й цілих груп населення), що керувалися застарілими та не завжди адекватними щодо актуальних соціальних відносин поняттями.

У різних суспільствах, на різних етапах їх розвитку «мали місце» негативні стереотипи, які були притаманні окремим індивідам та соціальним

групам в цілому. Дослідження, що проводилися та проводяться соціологами, психологами, представниками інших соціальних наук, свідчать про те, що стереотипи «володіють» глибокими позитивними якостями; часто виступають як важливі чинники детермінації життєдіяльності, розвитку індивідів та спільнот. Зрозуміло, що будь-яке реформування, перетворення в суспільстві часто пов'язані з відмовою від частки (іноді – більшості) наявних стереотипів та появою нових, що відповідають тому стану розвитку суспільства, що приходить на зміну суспільству старому, тобто дійсності, яка стає актуальною у певний час. Саме тому соціальні стереотипи взагалі не можна розглядати, зокрема, з наукових позицій як щось виключно негативне. Навпаки, саме з ними, їх функціонуванням сьогодні пов'язуються деякі базові підходи до пояснення сучасної дійсності, закономірностей соціального розвитку.

Одним із ключових аспектів існування в суспільстві соціальних стереотипів виступають їх функції, тобто те, що ті самі стереотипи «виконують» у ході реалізації різноманітних соціальних процесів. Оскільки вплив на соціальні відносини відбувається не лише із застосуванням певних соціальних управлінських дій, але й стихійно, слід уточнити сутність самого поняття «соціальна функція».

Соціальна функція – це, передусім, роль, яку виконують окремими суб'єктами соціальної системи з її впорядкування як цілого, у реалізації цілей, інтересів соціальних груп та класів; по-друге, стандартизована соціальна дія, що регулюється певними нормами та контролюється соціальними інститутами; по-третє, залежність між різними соціальними процесами, що виражається у функціональній залежності змінних величин [8, 27, с. 727].

Висновок, який ми можемо зробити, що соціальні уявлення про будь-що, це попередній аналіз явища, і як ми його малюємо у своєму мисленні за допомогою доступних нам знань та навичок, ще до першої зустрічі з цим

явищам. А у свою чергу стереотипи це застаріле бачення речей, образів та подій, які формують власну реальність для кожної людини окремо.

Отже соціальні уявлення це наше уявлення про будь-що, що зв'язує теперішнє і майбутнє, ми зараз маємо інформацію, але ще не маємо змоги перевірити чи ця інформація відповідає дійсності. А от стереотипи це зв'язок між минулим та теперішнім, тобто ми маємо уявлення або інформацію про будь-що, і, коли ми стикаємось з цим явищем воно не завжди підтверджується.

1.2. Соціальні уявлення та стереотипи про спорт та спортсменів

Є багато стереотипів про спорт та спортсменів, зокрема гендерні та етнічні.

Фізична культура і спорт наприкінці XX – на початку XXI ст. відіграли ключову роль у перебудові гендерних стосунків. Раніше хлопчиків залучали до спорту частіше, ніж дівчат. Чоловіки намагались залучити своїх синів до перегляду спортивних матчів по телебаченню, або грати у баскетбол чи футбол. Усе через те, що інтерес до спорту розглядався як прояв мужності та маскулінності хлопчика-юнака. Це сформувало стереотип, що спорт не для жінок. Але впродовж останніх десятиліть сталися значні зміни: жінки займаються хокеєм та футболом, показують свою майстерність на татамі й у боксерському ринзі, вони судять футбольні матчі, беруть участь разом з чоловіками у автомобільних перегонах та змаганнях з шахів. Тепер ми маємо уявлення, що жінки також активно залучені до спорту, як і чоловіки.

Різні очікування щодо спорту та здібностей чоловіків та жінок різних етнічних груп вивчались у 1974 р. в США. У ході дослідження використовувались резюме спортсменів, які складалися з їхніх фотографій, за якими вони могли бути віднесені за зовнішнім виглядом до латинської, афро-

американської або англо-саксонської етнічної групи, імені – чоловічим або жіночим, і короткого опису їхніх успіхів в одному з шести видів спорту: плаванні, легкій атлетиці (спринті), гімнастиці, метанні спису, гольфі та тенісі. Ці види спорту були обрані як такі, в яких чоловіки та жінки спроможні конкурувати, і в яких фізичний розвиток і сила є не єдиними детермінантами успіху.

Щоб з'ясувати, чи існують расові та гендерні стереотипи серед спортсменів, 140 молодших та старших школярів оцінили шістьох описаних спортсменів, які були представлені, як спортсмени чоловічої або жіночої статі латинської, афро-американської або англо-саксонської етнічної групи. У результаті, не було знайдено жодних доказів етнічних або гендерних стереотипів, попри те, що описи спортсменів були оцінені по-різному [11].

Тривалий час, основи гендерної діяльності у спортивних заходах представлено лише як окремий аспект різних досліджень з психології спорту, в яких розглядалися сексуальні відмінності спортсменів. Нещодавно побачили світ окремі роботи, присвячені гендерним питанням у галузі фізичної культури та спорту. Найчастіше вони мають здебільшого педагогічну й зрідка психологічну спрямованість. Фахівці кажуть, що у спорті особистісні гендерні позиції практично не аналізуються. Гострота гендерних питань у спорті пов'язана зі спробою розглянути спортивні заходи як один з методів емансипації жінок. Ця думка суперечить традиційному погляду на спорт як на сферу «чоловічої самореалізації» та викликає багато суперечок як серед професіоналів, так і в громадській думці.

Попри сьогоденнісне розуміння поняття расового походження, що вважається де актуалізованим і несприйнятим міжкультурною педагогікою, дебати про етнічність та спорт досі дуже сильно залежать від «раси». Деякі дослідження вказують, що думки, почуття та вірування, пов'язані з «расою», завжди працюють непримітно та сильно, створюючи міфи, як, наприклад, про переваги у спорті етнічної групи порівняно з іншим, природною

схильністю у певних видах спорту або нездатності отримати хороші результати людей, що належать до певних етнічних походжень [Harrison L., 2001].

Міжнародні дослідження [Sailes, 1993; Hayes, Sudgen, 1999; Johnson, Halli-nan, Westerfield, 1999; Burden, Hodge, L. Harrison, 2004; L. Harrison, Azzarito, Burden, 2004; C. K. Harrison, Lawrence, 2004; Sheldon, Jayaratne, Petty, 2007; Azzarito, L. Harrison, 2008; Hodge, Kozub, Dixon, Moore III, Kambon, 2008; C.K. Harrison, Lawrence, Bukstein, 2011], підкреслили існування етнічних стереотипів, присутніх у спорті та пов'язаних із біологічним детермінізмом. Одним із цих найпоширеніших помилок є віра в те, що темношкірі люди від природи обдаровані до спорту. Ці стереотипи з часом підживлювалися теоріями, які народжувалися, щоб пояснити різницю в спортивних результатах чорних і білих. Десятиліття наукових спекуляцій щодо передбачуваних найкращих якостей темношкірих спортсменів сформували мислення всього населення, і, хоча немає певних доказів їх правдивості, американське суспільство, наприклад, здається, визнало їх своїми.

Перші дослідження, які досліджували наявність стереотипів у спорті, відносяться до другої половини минулого століття, коли успіхи чорношкірих спортсменів, особливо в деяких видах спорту, поступово утверджувалися.

З аналізу міжнародних досліджень випливає, що дослідження взаємозв'язку між етнічністю та спортом присутні, перш за все, в англосаксонському контексті та, водночас, вони майже повністю відсутні в країнах Середземномор'я.

У конкретному випадку в Італії провели дослідження, яке аналізувало питання етнічних стереотипів у контексті рухової та спортивної діяльності та їх педагогічних наслідків. Досліджування проводили серед учнів початкових класів середньої школи в Римській провінції, чисельність яких сягає 120 744 осіб; ці дані, надані Міністерством освіти, від університету досліджень через

Регіональний шкільний офіс Лаціо, і стосуються 2012-2013 навчального року. Результати цього дослідження показали наявність етнічних стереотипів у тренерів і студентів з фізичного виховання в регіоні Лаціо, таких як віра в перевагу та біологічно-генетичну схильність темношкірих спортсменів у таких дисциплінах як баскетбол і легка атлетика (спринт), натомість відсутність природної схильності до плавання.

Італійське суспільство тепер являє собою багатоетнічне суспільство, тому відчувається потреба в розвитку таких досліджень, а також для підкреслення відповідальності основних виховних агентів (сім'ї, школи, ЗМІ) у побудові та закріпленні будь-яких етнічних стереотипів, пов'язаних із руховою та спортивною практикою у молоді.

Виходячи з результатів проведеного дослідження, можна констатувати наявність етнічно-спортивних стереотипів в учнів молодших класів середньої школи Римської провінції. Це твердження впливає з того факту, що на спортивні результати впливає етнічна приналежність. Насправді з'явилося переконання, що чорні люди більше схильні до фізичної та спортивної діяльності. Примітно, що серед учнів, які підтвердили існування різниці в спортивній схильності по відношенню до етнічної приналежності, значний відсоток не змогли пояснити причин цієї особливості. Було виявлено більшу присутність етнічно-спортивних стереотипів у учнів, ніж у учениць – погляд, який узгоджується з деякими дослідженнями, проведеними в англосаксонському середовищі з підлітками. Також було підкреслено значний зв'язок між наявністю стереотипу та навчальним роком. Виявилось, що стереотип більш стійкий у тих учнів, які відвідував останній рік початкової середньої школи, ніж у тих, хто навчався перший рік. Крім того, результати, отримані в результаті аналізу даних, засвідчили, що серед тих, хто підтримував точку зору про більшу схильність темношкірих людей до занять спортом, більше шести студентів з десяти мотивували свою думку поясненнями біофізіологічного типу. Хоча присутність стереотипу

біологічного характеру видається домінуючою, ми також виявляємо наявність культурних причин, висловлених учасниками для виправдання більшої спортивної схильності темношкірих людей [12].

Стереотипи, будучи поверхневими узагальненнями, приховують ризик недооцінки індивідуальних відмінностей і навпаки – підкреслення відмінностей між різними етнічними групами. Крім того, існує ймовірність того, що спортивний стереотип може сильно вплинути не тільки на шлях молодшої людини як спортсмена, але й на її розвиток як особистості, що живе в суспільстві. Стереотипи впливають на процес зростання, дорослішання та ідентифікації підлітків, відіграючи фундаментальну роль у конструюванні ідентичності. Усталене уявлення про чорношкірого спортсмена, як про чудового спортсмена є настільки сильним і переважаючим, що сильно впливає навіть на сприйняття самих себе молодими чорношкірими підлітками [12].

Цей стереотип, вірогідно, виник на підґрунті того, що з часів колонізації Африки, темношкіре населення, маючи неабияку силу і витривалість, використовувалися для важких робіт та тяжкої, фізичної праці.

Існують багато стереотипів стосовно спортсменів, зокрема спортсменів-легкоатлетів. Багато людей вважають, що вони багато свого часу витрачають на змагання та тренування. Як наслідок, у них немає часу на навчання, і, виходячи з цього, вони не досить розумні. Таким чином, з'явився стереотип, що спортсмени можуть реалізувати себе лише у спорті. Але є приклади, як легкоатлетки Юлія Левченко та Марина Бех-Романчук, які обрали спортивний вуз (Національний університет фізичного виховання та спорту України), навчаються за індивідуальним графіком, встигаючи тренуватись, брати участь у змаганнях та успішно здобувати вищу освіту у спортивній галузі. Інший гарний приклад, легкоатлет Сергій Демидюк, який працює у фінансовій сфері. Він закінчив Київський національний торговельно-економічний університет. Сергій Бородін, футболіст, успішно

проявив себе у мистецтві, його скульптури отримали високі відзнаки та приємно вражають глядачів. Анна Рижикова, ще одна видатна легкоатлетка, захоплюється кондитерською справою. З закордонних легкоатлетів можна назвати британку Тіффані Портер, яка за фахом є фармацевтом, П'єра-Луїджі Колліну – відомого футбольного арбітра, який закінчив Болонський університет за спеціальністю «фінансове консультування». Явище наведених прикладів можемо зробити висновок, що за допомогою новітніх технологій та індивідуального графіку навчання, спортсмени професіонали можуть успішно навчатись і здобувати освіту у вищих навчальних закладах, вдало поєднуючи тренування та участь у змаганнях з навчанням [24].

Цей стереотип про малий інтелектуально-культурний рівень спортсменів, вважаю, пов'язаний з попереднім стереотипом про силу і витривалість темношкірих людей, які перебуваючи у рабстві з малку виконували тяжку, фізичну працю, не відвідуючи школи і навчальні заклади, як наслідок, мали і малий інтелектуально-культурний рівень. Стереотип про малий інтелектуально-культурний рівень спортсменів також підкріплюється приказками типу, мов сила є той й розуму не потрібно і таке інше.

Ще одним стереотипом стосовно спортсменів легкоатлетів є те, що бігати легко і кожен зможе пробігти, як вони. Вважаю, що цей стереотип виник, так як майже всі люди вміють бігати і бачили, по телевізору або в інтернеті, з якою легкістю легкоатлети долають дистанції, тому і уявляють, що це не важко і вони теж зможуть також з такою легкістю пробігти, як легкоатлети.

Висновок, який ми можемо зробити з вищенаведеного, що зі спортом зв'язані багато стереотипів, але як ми бачимо вони здебільшого не відповідають дійсності у більшості випадків.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

СОЦІАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ МОЛОДІ ПРО СПОРТ

2.1. Методика та процедура дослідження

Організація дослідження. Дослідження проводились протягом 2022-2023 рр. за наступними етапами: 1) Збір та аналіз наукових робіт пов'язаних з соціальними уявленнями; 2) аналіз та вибір методів для проведення дослідження; розробка авторської анкети; 3) її застосування за допомогою гугл-форми; 4) обробка та аналіз отриманих результатів; 5) формулювання висновків.

Метод дослідження. Для дослідження соціальних уявлень молоді про спорт, ми вирішили обрати метод анкетування, так як саме опитувальні методи дозволяють вивчати ідеї, думки, уявлення, існуючі образи те, що власне й входить до змісту соціальних уявлень.

Для опитування була розроблена авторська анкета, яка складалась за принципом незакінчених речень. До анкети входило 13 незакінчених речень. Питання були спрямовані на отримання інформації, якою володіють респонденті про спорт, а саме: що є головне у спорті та спортсменів, які види спорту популярні, які престижні, які небезпечні, які корисні, порівняння українського спорту з закордонним, який стан українського спорту у теперішній не простий для України час і таке інше. Повний зміст анкети наведено у додатку.

Респонденти повинні були вказати свою стать і написати власні закінчення на кожне незакінчене речення. При цьому, вони могли давати більше ніж одну відповідь на кожне завдання, були необмежені в часі анкетування.

Анкетування проводилося у режимі он-лайн, анонімно, через гугл форму. Отримані відповіді оброблялися шляхом контент-аналізу – за допомогою частотного аналізу ми виокремлювали основні смислові групи відповідей, з частотою не менше 10% – їх ми вважали соціальними уявленнями (їхній зміст у статевих підгрупах відображено у таблицях 1-13).

Вибірка. У анкетуванні прийняли участь 100 студентів Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка денної та заочної форми навчання. Кількість жінок, що прийняли участь в опитуванні – 63, а чоловіків 37. Вік респондентів 17-50 років.

2.2 Отримані результати та їхній аналіз

Так на перше незакінчене речення ми отримали відповіді, що сформували такі смислові групи у відсотках:

Таблиця 1.

Смислові групи відповідей на 1-е завдання

«Більшість відомих спортсменів...»

Жінки	Чоловіки
1.Футболісти 21 %	1.Футболісти 26%
2.Наполегливі 14%	2. Боксери 11%
3. Боксери 12%	3. Заможні 11%

Як бачимо з результатів спільним є те, що обидві групи згадують про футбол та бокс, мабуть тому, що це види спорту, які широко висвітлюються у ЗМІ, про цих спортсменів, їхнє життя, перемоги, нагороди часто пишуть в мас-медіа.

Відмінним є те, що для чоловіків спортсмени переважно ототожнюються з заможними людьми. Вважаю це пов'язане с тим, що приватне життя

видатних спортсменів широко висвітлюється ЗМІ, зокрема футболістів. Ми бачимо картинку заможного життя: дороги квартири, будинки, автівки, яхти. Ці зовнішні атрибути успіху є, як показники успішності чоловіка нашого сьогодення. А для жінок спортсмени - це наполегливі люди, бо розуміють, що для досягнення спортивних результатів спортсмен багато в чому відмовляє собі. Тому думаю, що для жінок постійність і ціліспрямованість, риси характеру, які вони цінують, і яких багатьом невістачає. Тому й жінки більше ідеалізують спортсменів та надають більше уваги на «внутрішню», особистісну характеристику спортсменів.

Таблиця 2.

Смислові групи відповідей на 2-е завдання
«Найпрестижнішими видами спорту є ...»

Жінки	Чоловіки
1. Футбол 30%	1. Футбол 23%
2. Бокс 13%	2. Бокс 12%
3. Баскетбол 12%	3. Гольф 10%

Результати другого питання дещо схожі, стосовно домінуючих груп, це знов «футбол» та «бокс». Причина таж сама про, яку ми говорили у першому питанні, що «футбол» та «бокс», це «розпіарені» через ЗМІ види спорту.

Відмінність у результатах на друге питання полягає у тому, що у жінок на третьому місці «баскетбол», а у чоловіків «гольф».

Висновок, який можемо зробити, це підтвердження результатів першого питання. Чоловіки обрали «гольф» - вид спорту розрахований для «заможних» людей. А жінки обрали «баскетбол», вважаю по причині великої популярності НБА (Американської Національної Асоціації Баскетболу). Відома у всьому світі Асоціація в котрій грають найсильніші баскетболісти світу, які мають величезні контракти з клубами та спонсорами.

Таблиця 3.

Смислові групи відповідей на 3-є завдання

«Найпопулярнішими видами спорту є ...»

Жінки	Чоловіки
1. Футбол 36%	1. Футбол 44%
2. Волейбол 14%	2. Бокс 15%
3. Баскетбол 14%	

Результати 3-го питання теж мають лідера смислової групи «футбол», як у жінок і у чоловіків, з тієї ж самої причини, які ми наводили у першому і другому питанні.

Висновок, який ми можемо зробити, що не випадково найпопулярнішим видом спорту є «футбол», так як він є найпрестижнішим у світі, найбільш медійним у світі та найбільш практикуючим видом спорту у світі.

Різниця у відповідях є те, що чоловіки обрали «бокс», так як він всежтаки більш маскулінний вид спорту і багато хто з чоловіків практикував цей вид спорту або мав бажання володіти боксерською технікою, тому завжди викликає інтерес. А жінки обрали види спорту «баскетбол», вважаю, в наслідок свого статусу напристигніших видів спорту. Варто визначити, що у жінок друге та третє місце зайняли види спорту «волейбол» та «баскетбол» з 14% відповідей відносно всей кількості відповідей. Вважаю присутність вид спорту «волейбол» у відповідях на третє питання про найпопулярніший вид спорту та його відсутність у другому питанні про найпрестижніший вид спорту, об'яснюється тим, що волейболісти не мають таких великих грошових контрактів, як баскетболісти. І як наслідок не виявився найпрестижнішим, але став другим найпопулярнішим видом спорту, у жінок за результатами нашого опитування, так як практикується та подобається багатьма студентами.

Таблиця 4.

Смислові групи відповідей на 4-е завдання

«Найнебезпечнішими видами спорту є ...»

Жінки	Чоловіки
1. Бокс 24%	1. Бокс 19%
2. Єдиноборства 12%	2. Єдиноборства 13%

Результати 4-го питання, як бачимо практично едентичні. У жінок і чоловіків сформувались однакові смислові групи «бокс» та «єдиноборства».

Висновок, який ми можемо зробити стосовно одержаних результатів, що жінки і чоловіки мають однакові уявлення про основні, найнебезпечніші види спорту, такі як «бокс» та «єдиноборства», тому що майже кожен бачив за допомогою ЗМІ ці види спорту і міг переконатися у їхній травмоопасності. Або чув, що навіть на тренуваннях з цих видів спорту можна лгко отримати травму.

Різниця у відповідях , як ми бачимо, жінки дали більшу перевагу у відсотковому відношенні боксу ніж чоловіки. Вважаю це тому, що чоловіки вважають «бокс» та «єдиноборства» не єдиними найнебезпечнішими видами спорту тому й давали різноманітні не очевидні відповіді.

Таблиця 5.

Смислові групи відповідей на 5-е завдання

«Найкориснішими видами спорту є ...»

Жінки	Чоловіки
1. Плавання 24%	1. Легка атлетика 23%
2. Легка атлетика 20%	2. Плавання 19%
3. Гімнастика 10%	3. Гімнастика 17%

Результати 5-го питання, як бачимо практично однакові. У жінок і чоловіків сформувались однакові три смислові групи «плавання», «легка атлетика» та «гімнастика».

Висновок, що ми можемо зробити з огляду на отримані результати, це те, що жінки та чоловіки мають однакові уявлення про види спорту які є найкориснішими з усіх. Не можна не зупинитись на факторах, які спонукали переважну кількість наших опитувальних на виборі саме цих смислових груп. А саме, постійне нагадування та рекомендації медиками й вченими у ЗМІ, інтернеті та соцмережах цих смислових груп «плавання», «легка атлетика» та «гімнастика», як найкорисніших видів спорту.

Різниця у відповідях полягає в тому, що лідером за кількістю відсотків, відносно кількості відповідей на питання у жінок займає смислова група «плавання», а смислова група «легка атлетика» займає друге місце. У чоловіків ці смислові групи розташувались навпаки.

Висновок, який ми можемо зробити, з огляду на цю різницю у виборі лідера серед найкорисніших видів спорту, це те що жінкам більше подобається взагалі вода та водні процедури, а чоловіки голосували за більш практичний вид спорту.

Таблиця 6.

Смислові групи відповідей на 6-е завдання

«Інтелектуальний та культурний рівень більшості спортсменів ...»

Жінки	Чоловіки
1. Середній 40%	1. Середній 28%
2. Високий 27%	2. Високий 25%
	3. Низький 13%

Результати 6-го питання, виходять приблизно однакові. У жінок і у чоловіків перші два місця займають однакові дві смислові групи «середній» та «високий».

Висновок, який ми можемо зробити, що жінки і чоловіки розуміють те, що спортсмени не науковці, бо мають щільний графік тренувань та змагань але не зовсім не грамотні люди.

Різниця у відповідях на шосте питання була в тому, що у жінок сформувались дві великі смислові групи, які перевищували 10%, а у чоловіків три. У чоловіків сформувалась смислова група «низький». Варто зазначити, що жінки жодного разу не дали відповідь «низький».

Висновок, що ми можемо зробити з огляду на отримані результати, це те, що жінки та чоловіки мають однакові уявлення про інтелектуальній та культурній рівень більшості спортсменів. Що до відсутності смислової групи «низький» у жінок і взагалі жодної відповіді «низький». Вважаю це обумовлено можливо дипломатичністю з боку жінок або тим, що деякі жінки віддали перевагу не відповідати на це питання, а якщо й відповідали то їх відповіді були неоднозначні.

Таблиця 7.

Смислові групи відповідей на 7-е завдання

«Найвідомішими (видатними) спортсменами є ...»

Жінки	Чоловіки
1. Брати Кличко 15%	1. Олександр Усик 10%
2. Андрій Шевченко 13%	2. Криштіану Роналду 11%
3. Олександр Усик 10%	3. Леонел Мессі 10%

Результати 7-го питання, виходять доволі свої. У жінок і у чоловіків сформувались три смислові групи, але всі вони так, чи інакше пов'язані з боксом і футболом. Як у жінок так і у чоловіків представники боксу мають найбільший відсоток відповідей, відносно всей кількості відповідей.

Висновок, що ми можемо зробити з огляду на отримані результати на сьоме питання, це те, що жінки та чоловіки мають тільки одну схожу смислову групу «Олександр Усик», але всі великі смислові групи мали

відношення до футболу та боксу. Це було не випадково, так як на підставі результатів, які ми отримали на перше, друге та третє питання, у відповідях завжди присутні види спорту, як футбол та бокс. Ми з'ясували, що ці види спорту є найпопулярнішими, найпрестижнішими та спортсмені цих видів спорту – навідомійші серед спортсменів.

Різниця у відповідях на сьоме питання була в тому, що у жінок на третьому місці сформувались смислова група «Олександр Усик», представник боксу, а у чоловіків на третьому місці сформувались смислова група «Леоне Месі», представник футболу.

Не однаковий вибір та розташування смислових груп за кількістю відсотків, відносно всій кількості відповідей, ми можемо пояснити тим, що чоловіки віддавали перевагу діючим спортсменам на даний момент та не тільки українським, а жінки віддали перевагу великим українським спортсменам у минулому, які на даний момент дуже відомі у соціальному просторі.

Таблиця 8.

Смислові групи відповідей на 8-е завдання
«На відміну від світового, український спорт ...»

Жінки	Чоловіки
1. Не дуже розвинутий 27%	1. Не дуже розвинутий 68%
2. Кращий 21%	2. Кращий 25%
3. Нічим не гірше 10%	

Результати 8-го питання, виходять приблизно однакові. У жінок і у чоловіків перші два місця займають однакові дві смислові групи «не дуже розвинутий» та «кращий».

Різниця у відповідях на восьме питання була в тому, що у жінок сформувались три великі смислові групи, які перевищували 10%, а у

чоловіків дві. У жінок сформувалась третя, за величиною смислова група «нічим не гірше» з 10% відповідей відносно всей кількості відповідей.

Висновок, що ми можемо зробити з огляду на отримані результати, це те, що жінки та чоловіки мають однакові уявлення про відміну світового спорту від український спорт. Вони мають однакові смислові групи «не дуже розвинутий» та «кращий», які зайняли однакові місця, відповідно смислова група «не дуже розвинутий» перше місце та смислова група «кращий» друге місце у відсотковому відношенні відносно всей кількості відповідей. Що до відсутності смислової групи «нічим не гірше» у чоловіків, вважаю це обумовлено тим, що чоловіки відповідали більш прагматично та більш реалістично, які вони мають уявлення про відміну світового спорту від український спорту. Можна сказати, що чоловіки не давали різноманітні за смислом відповіді. Вони відповідали на це питання: «кращий» або «не дуже розвинутий». Було тільки декілька неоднозначних відповідей: «розвивається».

Таблиця 9.

Смислові групи відповідей на 9-е завдання

«На відміну від спортсменів інших країн, українські спортсмени...»

Жінки	Чоловіки
1. Найкращі 54%	1. Найкращі 50%
2. Відстають 26%	2. Відстають 28%

Результати 9-го питання, як бачимо практично однакові. У жінок і чоловіків сформувались однакові дві смислові групи «найкращі» та «відстають».

Невелику різницю ми бачимо тільки у кількості відсотків, що отримала кожна з смислових груп.

Висновок, що ми можемо зробити з огляду на отримані результати, це те, що жінки та чоловіки мають однакові уявлення про українських

спортсменів. Більшість відповідей у жінок і чоловіків були про те, що наші українські спортсмени «найкращі». Цей вибір відповідей вважаю цілком закономірним, так як в цей важкий для України, наші українські спортсмени роблять неможливе та навіть ще більше, показуючи гарну фізичну форму та майстерність, здобуваючи перемоги на змаганнях різного рівня.

Таблиця 10.

Смислові групи відповідей на 10-е завдання
«Найбільше грошей заробляють спортсмени...»

Жінки	Чоловіки
1. Футболісти 47%	1. Футболісти 42%
2. Боксери 13%	2. Боксери 12%
3. Які відомі 11%	3. Які відомі 10%

Результати 10-го питання практично однакові. Як бачимо з результатів у жінок та чоловіків є схожі три смислові групи «футболісти», «боксери» та «які відомі».

Різниця у результатах майже немає. Невелику різницю ми бачимо тільки у кількості відсотків, що отримала кожна з смислових груп.

З отриманих результатів можливо зробити висновок, що наявність більшості великих смислових груп, таких як «футболісти», «боксери» та «які відомі» у відповідях жінок та чоловіків з домінуванням смислової групи «футболісти», не є випадковим. Як ми вже писали вище, що під впливом ЗМІ, а зараз за допомогою новітніх технологій, зокрема інтернет, усім нам відома популярність футболістів та футболу, одного з популярніших видів спорту у світі, підтвердилась результатами, які ми отримали з першого та третього питання. Його пристижність, що підтвердилась результатами, які ми отримали з другого питання. У наслідку цього соціальні уявлення про спортсменів, що найбільше заробляють грошей у жінок та чоловіків однаково, і це смислова група «футболісти».

Таблиця 11.

Смислові групи відповідей на 11-е завдання

«У сучасних умовах війни спорт...»

Жінки	Чоловіки
1. Важливий 25%	1. Не розвивається 44%
2. Не розвивається 25%	2. Важливий 20%
3. Потрібен 22%	3. Інформує 17%
4. Інформує 14%	
5. Продовжується 11%	

Результати 11-го питання, виходять приблизно однакові. У жінок і у чоловіків сформувались однакові три смислові групи «важливий», «не розвивається» та «інформує». Дві найбільші з них, смислові групи «важливий», «не розвивається», як у жінок так і у чоловіків, займають перші два місця.

Висновок, що ми можемо зробити з огляду на отримані результати, це те, що жінки та чоловіки мають достатньо однакові уявлення про стан спорту у сучасних умовах війни. Вони мають однакові три смислові групи «важливий», «не розвивається» та «інформує». Ці смислові групи говорять, що жінки і чоловіки розуміють важливість спорту, як одного із засобу відволіктись, зняти стрес і на скільки це можливо підтримувати здоровий спосіб життя. Також жінки і чоловіки констатують той факт, що спорт зараз у цей не простий для країни час не розвивається. І нарешті, жінки і чоловіки підкреслюють, що саме зараз спорт є одним із головних платформ інформування ситуації в країні.

Різниця у відповідях на одинадцяте питання була в тому, що у жінок сформувались п'ять великих смислових груп, які перевищували 10% відповідей, відносно всій кількості відповідей, а у чоловіків три. У жінок на перше та друге місце займають смислова група «важливий» та «не

розвивається». А у чоловіків навпаки, на першому місці смислова група «не розвивається», а на другому місці, у чоловіків, займає смислова група «важливий».

Висновок, що ми можемо зробити відповідно різниці у відповідях на 11 питання то, у жінок проглядається позитивні уявлення про спорт, його важливість, потрібність та інформування за допомогою спорту. Варто зазначити ще достатньо великої, нейтральної, смислової групи «продовжується». У чоловіків навпаки, більш негативні уявлення про спорт, так як лідирує смислова групи «не розвивається», і маленькою смисловою групою «потрібен», що не перевищувала 10% відповідей, відносно всіх кількості відповідей. Вважаю ця тенденція у відповідях обумовлено природною особливістю чоловіків мислити більш критично, аналітично, аналізуючи складну ситуацію, яка склалась навколо спорту, в теперішній не простий час для всіх українців.

Таблиця 12.

Смислові групи відповідей на 12-е завдання

«Найголовніше у спорті...»

Жінки	Чоловіки
1. Впевненість 20%	1. Впевненість 28%
2. Цілеспрямованість 18%	2. Цілеспрямованість 20%
3. Фізична підготовка 15%	3. Фізична підготовка 19%
4. Дисципліна 14%	4. Дисципліна 11%

Результати 12-го питання, як бачимо практично однакові. У жінок і чоловіків сформувались однакові чотири смислові групи «впевненість», «цілеспрямованість», «фізична підготовка» та «дисципліна». Ці групи заняли однакові місця, як у жінок так і у чоловіків за кількістю відповідей, відносно всіх кількості відповідей.

Різниця у відповідях на дванадцяте питання була у кількості відсотків, отриманих смисловими групами, які зайняли однакові місця у жінок і чоловіків.

Висновок, що ми можемо зробити з огляду на отримані результати, це те, що жінки та чоловіки мають однакові уявлення про найголовніше у спорті. Більшість відповідей у жінок і чоловіків сформували однакові чотири смислові групи «впевненість», «цілеспрямованість», «фізична підготовка» та «дисципліна», які зайняли однакові місця й розташувались в однаковій послідовності, як у жінок, так і у чоловіків. Цей вибір відповідей вважаю цілком закономірним, тому що загально відомо, що для успіху у будь який справі важливими є впевненість у собі, впевненість у своїх діях та рішеннях. Також у будь який справі важливі цілеспрямованість та дисципліна. Про ці важливі складові, які необхідні для досягнення успіху у будь якій справі, ми постійно зустрічаємо, як поради та рекомендації, від дослідників, вчених та видатних, успішних людей, у ЗМІ, інтернеті, у автобіографічних книжках та соцмережах. Та й цілком логічно, що для успіху у спорті потрібна фізична підготовка. Тож, вважаю, не випадковим формуванням, як у жінок, так і у чоловіків, однакових чотири смислових груп «впевненість», «цілеспрямованість», «фізична підготовка» та «дисципліна».

Таблиця 13.

Смислові групи відповідей на 13-е завдання

«Найголовніше для спортсменів...»

Жінки	Чоловіки
1. Фізична підготовка 28%	1. Цілеспрямованість 24%
2. Мотивація 23%	2. Фізична підготовка 20%
3. Впевненість 18%	3. Впевненість 14%
4. Цілеспрямованість 17%	4. Мотивація 14%
	5. Дисципліна 10%

Результати 13-го питання, як бачимо достатньо схожі. У жінок і чоловіків сформувались однакові чотири смислові групи «впевненість», «цілеспрямованість», «фізична підготовка» та «мотивація». Тільки одна смислова група «мотивація» розмістилась на третьому місті, як у жінок і у чоловіків, за кількістю відповідей, відносно всій кількості відповідей.

Висновок, що ми можемо зробити з огляду на отримані результати тринадцятого питання, це те, що жінки та чоловіки мають достатньо схожі уявлення про найголовніше для спортсменів. Більшість відповідей у жінок і чоловіків сформували однакові чотири смислові групи «впевненість», «цілеспрямованість», «фізична підготовка» та «мотивація». Однією з головних смислових груп у жінок і у чоловіків, як і у попередньому питанні є «фізична підготовка», так як для успіху спортсменів потрібна фізична підготовка. Далі у жінок і чоловіків йде смислових група «впевненість», вважаю, що цей вибір цілком закономірний так, як впевненість у собі та впевненості у своїх діях є однією із складових успіху у будь якій справі. Поява у жінок і у чоловіків смислової групи «мотивація», вважаю теж логічним, бо для спортсмена це невід'ємна складова. Тоді коли у спортсмена є мотив для досягнення своєї цілі, він докладає усі свої можливі ресурси та сили для досягнення цієї цілі.. Загалом вибір смислових груп вважаю цілком закономірним, а також логічним, тому що, спорт і спортсмени це єдина сфера та вони взаємопов'язані один з одним. Цей зв'язок ми бачимо у виборі смислових груп. Як ми писали вище, що під впливом ЗМІ, інтернету, автобіографічних книжок та соцмереж, ми отримуємо поради та рекомендації, від дослідників, вчених та видатних, успішних людей, про досягнення успіху у будь якій справі важливими є впевненість у собі, впевненість у своїх діях та рішеннях, також важливі цілеспрямованість.

Різниця у відповідях на тринадцяте питання була у кількості відсотків, отриманих смисловими групами та місцями, які вони зайняли однакові місця у жінок і чоловіків. Ще одна відмінність, те що у чоловіків сформувалась

п'ята смислова група «дисципліна», яка має 10% відповідей, відносно всій кількості відповідей. У жінок були відповіді, які відносились до смислової групи «дисципліна», але вона не була розглянута, тому що не перевищувала 10% відповідей, відносно всій кількості відповідей.

Висновок, що ми можемо зробити з огляду на різницю у результатах на тринадцяте питання, це те, що чотири смислові групи «впевненість», «цілеспрямованість», «фізична підготовка» та «мотивація», у жінок і у чоловіків зайняли різні місця, так як отримали різну кількість відсотків, відносно всій кількості відповідей. Різне розташування цих смислових груп пояснюється тим, що жіночі уявлення про найголовніше для спортсменів - це фізичний стан спортсмена та його підготовка. Це пояснюється тим, що для жінок природньо важче набрати оптимальну фізичну форму та утримувати її. У чоловіків уявлення про найголовніше для спортсменів - це встановлення цілі й впевнений шлях до своєї мети, тільки потім йде фізичний стан спортсмена та його підготовка. Вибір чоловіків ми можемо пояснити тим, що вони краще ніж жінки набирають фізичну форму та їм легше її утримувати, ось чому смислова група «фізична підготовка» на другому місці. А головним для чоловіків стала смислова група «цілеспрямованість», можливо так, як чоловіки мають багато соціальних зобов'язань: економічне забезпечення себе і своєї родини, робота, освіта та родинні обов'язки, тому їм вкрай важливо зосередитись над чимось одному для досягнення поставленої цілі і неухильно йти до неї. Останній п'ята смислова група в уявленнях у чоловіків про найголовніше для спортсменів є дисципліна, у жінок, як ми бачимо, вона не сформувалась. Цей результат ми можемо пояснити тим, що майже у кожній справі для досягнення успіху необхідно дотримуватись якихось правил чи алгоритму дій. І як ми могли спостерігати, у реальному житті, щоб виконати ці правила або алгоритми дій, людина у більшості випадків повинна змінювати свої звички, дії, підхід до справи, приносити у жертву свій вільний час, свої гастрономічні вподобання, підлаштовувати необхідний режим сну,

потрібна дисципліна. Чоловіки природньо більш схильні до дотримування правил та послідовності виконання дій ніж жінки, тобто дисципліни, і бачать у цьому невід'ємну складову успіху.

ВИСНОВКИ

Висновки, які ми можемо зробити по завершенню нашого дослідження наступні:

1) Соціальні уявлені це те, що ми уявляємо про предмет, дію або будь-яке явище, у людей вони формуються вже заздалегідь, ще до їх першого знайомства. Соціальні уявлення, про явище, що нас цікавить, формується за допомогою інформації, яку ми отримали за допомогою ЗМІ, друзів, рідних, колег по роботі, почули у транспорті або громадському закладі, прочитали у книзі чи газеті.

2) Існує багато стереотипів стосовно спорту:

а) стереотип, що спорт не для жінок, виник ще за часів заснування олімпійських ігор. Жінкам було заборонено не тільки брати участь в олімпійських іграх, а й бути присутніми в якості вболівальників. Але поступово це явище почалось змінюватися наприкінці двадцятого початку двадцять першого століття. І зараз ми маємо уявлення про жінок, які активно займаються спортом.

б) стереотип, що є раси які більш схильні для зайняття спортом. Цей стереотип виник за часів колонізації Африки, коли колонізатори помітили неабияку силу та витривалість рабів.

в) стереотип, що спортсмени мають низький культурно-інтелектуальний рівень. Підґрунтям для виникнення цього стереотипу було уявлення, що спортсмени постійно тренуються та виступають на змаганнях, тому не мають часу на саморозвиток і навчання.

г) стереотип, що кожен може також пробігти, як це роблять спортсмени легкоатлети. Виникнення цього стереотипу відбулося в наслідок того, що кожна людина вміє бігати та вигляд легкоатлетів, які з легкістю долають дистанції.

3) За результатами нашого дослідження жінки і чоловіки мають майже однакові уявлення про спорт. Більшість відповідей у жінок і чоловіків співпадали. Особливо загальні питання про спорт. Це пов'язано з широким розповсюдженням спорту за допомогою ЗМІ та інтернету.

4) Але за результатами нашого дослідження ми помітили деяку різницю у відповідях жінок та чоловіків. Ці відповіді стосувались спортсменів та видів спорту. Жінки були більш дипломатичні у відповідях, більш оптимістичні та у відповідях прослідковувався більший інтерес до внутрішніх особистісних характеристик спортсменів. Чоловіки були більш реалістичні, прагматичні та звертали увагу більш на зовнішні атрибути успіху.

5) Результати нашого дослідження можна використати у педагогічній практиці, інформуванні молоді про спорт, здоровий спосіб життя. Також результати нашого дослідження можна використати у соціальній рекламі спорту, щоб підібрати вдалий, цікавий та цільовий контент для соціальної реклами спорту.

За тим сам методом та принципом опитування, який ми використовували у нашому дослідженні, можна проводити дослідження з іншими верствами населення, для отримання більш детальною і точної інформації стосовно соціальних уявлень про спорт.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров Ю. И., Александрова Н.Л. Социальный опыт, культура и социальные представления. М.: Изд-во Институт психологии РАН, 2009. 320 с.
2. Андреева Г.М. Зарубежная социальная психология XX столетия: Теоретические подходы : учебное пособие для вузов. М. : Аспект Пресс, 2001. 288 с.
3. Бовина И.Б. Стратегии исследования социальных представлений. *Социологический журнал*. 2011. № 3. С. 5–20. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/strategii-issledovaniya-sotsialnyh-predstavleniy>
4. Бовина И.Б. Теория социальных представлений: история и современное развитие. *Социологический журнал*. 2010. № 3. С. 5–18. URL: https://www.researchgate.net/publication/273470243_Teoria_socialnyh_predstavlenij_istoria_i_sovremennoe_razvitiye
5. Бондаревська І.О., Михайленко В.О. Теорія соціальних репрезентацій: актуальні напрями досліджень. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2011. Вип. 16. С. 24-30.
6. Діхтяр О.А., Шитікова Є.А. Міфи та реальність професійного спорту: погляд зсередини (на матеріалі легкої атлетики) «Спорт та сучасне суспільство»: Матеріали XIV Міжнародної студентської наукової конференції [Електронна збірка матеріалів XIV Міжнародної студентської наукової конференції «Спорт та сучасне суспільство»]. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України. 19 березня 2021. С 126–130.
URL:http://unisport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/zbirka_materialiv_hiv_mizhnarodnoi_studentskoi_naukovoï_konferencii.pdf#page=204

7. [Донцов А. И., Емельянова Т. П. : Концепция социальных представлений в современной французской психологии. Вопросы психологии. 1984. № 1. С. 147 URL: http://www.voppsy.ru/issues/1984/841/841147.htm](http://www.voppsy.ru/issues/1984/841/841147.htm)
8. Древаль Ю. А. Наук. керівн. – Фролов Р. С. «Гендерні стереотипи та їх прояви у спорті» / Балаклійська філія Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія». С. 297–301. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78067763.pdf>
9. Жадан І. В. Механізми впливу соціальних уявлень на процес на учіння *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. Київ. 2005. Вип.12(15). С. 189–198.
10. Соціальні уявлення молоді: особливості та шляхи формування: / за ред. І.В. Жадан. Київ : 2007. 235 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/707175/1/mono_2007.PDF (дата звернення 12.12.2023)
11. Камінська С.В. Теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми соціальних уявлень у психологічних дослідженнях. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. 2014. Випуск 2. Том 2. С. 32–36 URL: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/issue/archive>
12. Кириченко В.В. Соціальні уявлення про трансформаційні процеси в організаціях. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету / Черніг. держ. пед. ун-т. ім. Т.Г. Шевченка*. Чернігів, 2008. Вип. 59. Т. 1. С. 151.
13. Липпман У. Общественное мнение. Москва: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. 384 с.
14. Лотман Ю.М. Семиосфера. Культура и взрыв. Внутри мыслящих миров Статьи. Исследования. Заметки (1968–1992). СПб.: Искусство, 2004.
15. Полев Д.М., Батурина Н.А. Сравнительный анализ понятий эталон, прототип и стереотип в контексте проблемы воспитания человека

человеком. *Теоретическая, экспериментальная и практическая психология*. Челябинск : ЮРГУ, 2004. С. 48–59.

16. Полторак В.А., Зоська Я.В., Стадник А.Г. Соціальні стереотипи і громадська думка: проблеми взаємозв'язку та взаємовпливу. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2020. DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i27.931>

17. Дамадаева А.С. Психология гендерного развития личности спортсмена: Дис. на соискание науч. степени доктора псих. наук: 19.00.01 – Общая психология, психология личности, история психологии. Москва. 2013. URL: <https://nauka-pedagogika.com/viewer/585642/d?#?page=4> (Дата звернення: 12.12.2023)

18. Рогова Е.Е. Теория «социальных представлений» в западноевропейской психологии. Европейский Союз Ученых (ЕСУ). *Психологические науки*. 2014. № 7. С. 128–130. URL: <http://teoriya-sotsialnyh-predstavleniy-v-zapadnoevropeyskoj-psihologii.pdf> (дата звернення: 25.02.2023)

19. Сафонова М. Социальные представления современных россиян об одиноком человеке. *Problems of psychology in the 21st Century*. 2012. Volume 4. С. 71–84.

20. Социальная психология. 7-е изд. / Под. ред. С. Московичи. СПб.: Питер, 2007. 592 с.

21. Социологическая энциклопедия : в 2 т. / Национальный общественно-научный фонд ; руководитель науч. проекта Г.Ю. Семигин ; гл. ред. В.Н. Иванов. Москва : Мысль, 2003. Т. 2. 863 с.

22. Чудовська І. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. Київ, 2021. 100 с.

23. Abric J-C. A structural approach to social representations. *Representations of the social: Bridging theoretical traditions* / Ed. by K. Deaux, G. Philogène. Oxford: Blackwell Publishers, 2001. P. 42–47.

24. Flament C. Rouquette M.–L. Anatomie des idées ordinaires. Paris: Armand Colin, 2003.
25. Jane P. Sheldon, Toby Epstein Jayaratne, Elizabeth M. Petty. White Americans' Genetic Explanations for a Perceived Race Difference in Athleticism: The Relation to Prejudice toward and Stereotyping of Blacks. *Athletic Insight*. September, 2007. Volume 9. Issue 3. URL: <http://www.athleticinsight.com/Vol9Iss3/RacePDF.pdf> (дата звернення: 12.12.2023).
26. Mary B. Harris and Sandra Ramsey. Stereotypes of athletes. *Perceptual and motor skills*. 1974. Vol 39. № 2 P. 705–706. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2466/pms.1974.39.2.705> (дата звернення: 12.12.2023).
27. Mascia Migliorati, Rafael Ramos Echazarreta, Emanuele Isidori, Claudia Maulini. Gli stereotipi etnico-sportivi negli studenti italiani: un'indagine nelle scuole secondarie della Provincia di Roma. *Giornale Italiano della Ricerca Educativa. Ricerche*. 2014. anno VII. №12 P. 85-96. URL: <https://ojs.pensamultimedia.it/index.php/sird/article/view/173/161> (дата звернення: 12.12.2023).
28. Moscovici S. The phenomenon of social representations. *Social representations: Explorations in social psychology*. S. Moscovici / Ed. by G. Duveen. New York: New York University Press, 2000. P. 18–77.
29. Harrison L. (2001). Understanding the influence of stereotypes: Implications for the African American in sport and physical activity. *Quest*, 53,(1), pp. 97-114.

Додатки

Авторська анкета

Шановний друже! Просимо Вас взяти участь у дослідженні магістранта Федора Кирієнка (Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка), яке проводиться з метою вивчення соціальних уявлень молоді про спорт та спортсменів.

Будь ласка, напишіть власні закінчення на кожне незакінчене речення (можна писати кілька варіантів відповідей). Неправильних відповідей тут немає, нас цікавлять особисті думки та уявлення кожного досліджуваного. Опитування анонімне, просимо Вас бути відвертими.

Стать: 1) чоловік 2) жінка

1. Більшість відомих спортсменів ...
2. Найпрестижнішими видами спорту є ...
3. Найпопулярнішими видами спорту є ...
4. Найнебезпечнішими видами спорту є ...
5. Найкориснішими видами спорту є ...
6. Інтелектуальний та культурний рівень більшості спортсменів ...
7. Найвідомішими (видатними) спортсменами є ..
8. На відміну від світового, український спорт...
9. На відміну від спортсменів інших країн, українські спортсмени...
10. Найбільше грошей заробляють спортсмени...
11. У сучасних умовах війни спорт ...
12. Найголовніше у спорті...
13. Найголовніше для спортсменів...